Model Question Paper

Class-XII (SOS) (Session : 2020-21)

Subject-Sanskrit

Time Allowed : 3 hrs **Maximum Marks : 100**

विशेष निर्देश

(क) सभी प्रश्न अनिवार्य है।

(ख) प्रश्नो के उत्तर देते समय जो प्रश्न-संख्या प्रश्न-पत्र पर दर्शाई गई है उत्तर-पुस्तिका पर भी वही प्रश्न-संख्या लिखना अनिवार्य है।

(ग) प्रश्न पत्र में दिये गए सभी प्रश्नों के भागों को एक साथ ही लिखिए।

(घ) प्रश्न-पत्र चार मुख्य खण्डों में विभक्त किया गया है।

(ङ) उत्तर-पुस्तिका में खाली पन्ना/पन्ने मत छोडिए।

खण्ड-'क'

(अपठितांश-अवबोधनम्)

1. अधोलिखित गद्यांश पठित्वा तदाधारितानां प्रश्नानामुत्तराणि लिखत:-

भारतीय ससकृत्यां वेदानां स्थानं महत्वपूर्णं वर्तते। अस्माकं संस्कृति: सर्वतो वेदानाश्रयते। भारतीय ससकृत्यां: आधारशिला: वेदा: एव। विश्वस्य प्राचीन तम: ग्रन्थ: ऋग्वेद:। वेदा: अस्माकं धर्मस्य मूलग्रन्था: सन्ति। विविध दर्शन-सम्प्रदायानां यथावत् ज्ञानार्थं वेदानां ज्ञानं नितान्तमपेक्षितं वर्तते। भारतीय सामाजिक व्यवस्थाऽपि वेदेभ्य: प्रादुर्भूता। वेदा: भारतस्य भारतीय संस्कृते: च अनुपमोनिधि: खलु। भारतीयसंस्कृत्यां वेदानां स्थानं महत्वपूर्ण विशिष्टं च वर्तते।

प्रश्न:-

(क) एकपदेन उत्तरत:-

1. भारतीय संस्कृत्यां केषां स्थानं महत्वपूर्ण वर्तते? 1

(ख) पूर्ण वाक्येन उत्तरत:-

2. अस्माकं धर्मस्य मूलग्रन्था: के सन्ति?

अथवा

विश्वस्य प्राचीनतमः ग्रन्थः कः 1

(ग) यथानिर्देशम् उत्तरत:–

3. 'वेदानाम्' इति पदे कतमा विभक्तिः?

4. 'प्राचीनतमः ग्रन्थः' अत्र विशेषणं किं? 1

5. अस्य गद्यांशस्य शीर्षकं लिखत। 1

2. अधोलिखित अुच्छेदं पठित्वा तदाधारितानां प्रश्नानामुत्तराणि लिखत:–

कालिदासो हि सर्वश्रेष्ठः कविः अस्ति। कालिदासस्य सप्त कृतयः सन्ति–द्वे काव्ये, द्वे गीतिकाव्ये, त्रीणि च नाटकानि। नाटकेषु अभिज्ञानशाकुन्तलम् नाम नाटंक सर्वोत्कृष्टम् अस्ति। अस्तिन नाटके शकुन्तलायाः दुष्यन्तस्य च प्रणयकथा वर्णिता अस्ति। भावसौष्ठवेन, भाषामाधुर्येण, प्रकृति वर्णनेन, अलंकार–कौशलेन, रस परिपाकेन च इदं नाटकं अतीव रमणीयम् अस्ति। अतएव कथ्यते–काव्येषु नाटकं रम्यं, तत्र रम्या शकुन्तला। कवितां कामिनीकान्तः कालिदासः उपमा प्रयोगे विशेषतः निषणातः अस्ति।

(क) एक पदेन उत्तरत:–

1. सर्वश्रेष्ठः कविः कः अस्ति। 1

2. कालिदासस्य कति कृतयः सन्ति? 1

3. अभिज्ञानशाकुन्तले का कथा वर्णिता अस्ति? 1

(ख) पूर्णवाक्येन उत्तर:–

4. सर्वोत्कृष्टम् नाटकं कः अस्ति?

अथवा

उपमा प्रयोगे विशेषतः कः निषणातः अस्ति? 1

(ग) यथानिर्देशम् उत्तरत:–

5. 'सप्त कृतय' अत्र विशेषण किम्? 1

6. 'कथ्यते' इति पदे कः धातु लकारःच कः? 1

7. 'निपुणः' अस्य पदस्य पर्यायः अत्र कः प्रयुक्तः? 1

8. अस्य गद्यांशस्य समुचितं शीर्षकं लिखत। 1

खण्ड-'ख'

(रचनात्मकं कार्यम्)

3. प्रदत्त शब्द सूची साहाय्येन उचित पदानि चित्वा रिक्त स्थान पूर्ति करणीया:- 8

एकदा .... एक: आहारार्थी .... ग्रामं प्रविष्ट:। तत्रत्या: .... जम्बूकदर्शनेन जातरोषा: तं ....। स: जम्बूक: अपि प्राणरक्षाय .... प्रविष्ट:। तत्रस्थापिते नीली भाण्डे च पतित:। अनन्तंर .... मनोहरं स्वशरींर विलोक्य मुदितमना: शनै: बहि: निष्क्रान्त:। विचित्रवर्ण तम् अपूर्वसत्वं .... कुक्कुरा: अपि .... दूरं पलायिता:। 8

शब्द-सूची

मन्यमाना:, जम्बूक: रजकगृहं, कुक्कुरा:, भया,, नीलवर्णं, सायंकाले, प्रत्यधावन्

4. अधोलिखितं संकेतपदानि आधृत्य अनुच्छेदं लिखत:-

संकेतपदानि:-

प्रात:काले, सूर्योदय: सागरतटम्, जलपोता, बहवा:जना, भोजनपदार्थानाम्, विक्रेतार:, मन्दं-मन्दं रमणीयम्।

अथवा

अधोलिखित विषयोपरि अनुच्छेदं लिखत:-

'मम विद्यालय:' 8

खण्ड- 'ग'

(पठितांश-अवबोधनम)

5. अधोलिखितं गद्याशं पठित्वा तदाधारितानाम् प्रश्नानाम् उत्तराणि लिखत:-

भवादृशा एव भवान्ति भाजनान्युपदेशानाम्। अपगतमले हि मनसि विशान्ति सुखेनोपदेशगुणा:। हरति अति मलिनमपि दोषजातं गुरुपदेश:। गुरुपदेशश्च नाम अखिलमल प्रक्षालनक्षमम् अजलं स्नानम्। विशेषण तु राज्ञाम्। विरला हि तेषामुपदेष्टार:। राजवचेनमनुगच्छति जनो भयात्। उपदिश्यमानपि ते न शृण्वन्ति। अवधीरयन्त: खेदयन्ति हितो पदेशदायिनो गुरुन्।

प्रश्न:-

(क) एक पदेन उत्तरत:-

1. केषाम् विरला हि उपदेष्टार:?

अथवा

सुखेन उपदेशगुणा: कुत्र विशन्ति? 1

(ख) पूर्ण वाक्येन उत्तरत:-

2. अतिमलिनम् अपिदोषजातं क: हरति? 1

(ग) यथा निर्देशम उत्तरत:-

3. 'अजलं स्नानं' अत्र विशेष्यं किं? 1

4. 'मनसि' इति पदे कतमा विभक्ति:? 1

5. 'अनुगच्छति' इति पदे क: उपसर्ग:? 1

6. अधोलिखितं पद्यांशं पठित्वा तदाधारितानां प्रश्नानामुत्तराणि लिखत:-

सहसा विद्धीत न क्रियामविवेक: परमापदां पदम्।
वृणते हि विमृश्यकारिणं गुणलुब्दधा: स्वयमेव सम्पद:।।

प्रश्न:-

(क) एक पदेन उत्तरत:-

1. सहसा किं न विद्धीत?

अथवा

परमापदां पदम् किम् अस्ति? 1

(ख) पूर्णवाक्येन उत्तरत:-

2. गुणलुब्धा सम्पद: कीट्टश: भवति? 1

(ग) यथानिर्देशम् उत्तरत:-

3. 'विवेक:' अस्य पदस्य विलोम अत्र क: प्रयुक्त:? 1

4. 'विद्धीत' इति पदे का धातु:? 1

5. 'कार्यम्' अस्य पदस्य पर्याय अत्र क: प्रयुक्त:? 1

7. अधोलिखित नाटयांशं पठित्वा तदाधारितानां प्रश्नानामुत्तराणि लिखतः-

जनकः- अये, शिष्टानध्याय इत्यस्खलितं खेलतां वटूनां कोलाहलः।

कोसल्याः- सुलभसौख्यमिदानीं बालत्वं भवति। अहो, एतेषां मध्ये क एष रामभद्रस्य मुग्धललितैर-ङ्गैर्दारकोऽस्माकं लोचने शीतलयति?

(अ) एक पदेन उत्तरतः-

1. केषाम् कोलाहलः भवति?

अथवा

बालत्वं की दृशं भवति? 1

(ब) पूर्णवाक्येन उत्तरतः-

2. कः लोचने शीतलयति? 1

(ग) यथानिर्देशम उत्तरतः-

3. 'एष' इति सर्वनाम कस्य कृते प्रयुक्तः? 1

4. 'सुलभसौख्यमिदानीं बालत्वं भवति' अत्र क्रिया पदं किं? 1

5. 'दुर्लभः' अस्य पदस्य विलोम अत्र कः प्रयुक्तः? 1

8. रेखांकित कथनानि आश्रित्य चतुर्णां प्रश्ननिर्माणं कुरुतः-

(क) जगत्सर्वम् ईशावास्यम् अस्ति।

(ख) लब्धापि दुःखेन लक्ष्मीः परिपाल्यते।

(ग) उत्पथैः मम मनः पारिप्लवं धावति।

(घ) प्रीतिलक्षणं षड्वधिं भवति।

(ङ) 'अर्श' इति पदम् आकाशाय प्रयुक्तम्। 1×5=5

9. अधोलिखितानां शब्देषु चतुर्णां अर्थ लिखतः-

कलापि, वटूनाम्, रसालः, पुत्तलिका, वार्तम्, अश्नुते। 2

10. अधोलिखितानाम् कयोः द्वयोः सप्रसंग भावार्थ स्पष्टीकुरुतः-

(क) दिदेश कौत्साय समस्तमेव।

(ख) क्षीयन्ते खलु भूषणनि सततं वाग्भूषणं भूषणम्।

(ग) उपार्जितानां वित्तानां त्याग एव हि रक्षणम्। 4×2=8

11. अधोलिखितस्य श्लोकस्य अन्वयं लिखत:-

विद्यां चाविद्यां च यस्तद्वेदोभयं सह।
अविद्यया मृत्युं तीर्त्वा विद्ययाऽमृतमश्नुते।

अन्वय:-य: .... च अविद्यां च उभयं सह ...., (स:) अविद्यया मृत्युं तीर्त्वा विद्यया .... अश्नुते। 3

12. पञ्च प्रश्ननानां संस्कृतेन उत्तरत:-

(क) पदार्थभोग: कथं करणीय:

(ख) कौत्स: कस्य शिष्य: आसीत्?

(ग) चन्द्रापींड क: उपदिशति?

(घ) समुद्रा: कति सन्ति?

(ङ) अपण्डितानाम् विभूषणं किम्?

(च) मेघमाला कथं शोभते?

(छ) मसोऽपि वेगवान् क:? 5×1=5

13. वैकल्पिक वस्तुनिष्ठ प्रश्नानामुतराणि लिखत:-

(क) 'उतररामचरितस्य' रचयिता क: अस्ति?

1. श्री हर्ष:
2. श्री कालिदास:
3. श्री भवभूति:
4. श्री बाणभट्ट:

(ख) विदुराया पुत्र: केन पराजित आसीत?

1. रावणेन
2. सिन्धुराजेन
3. महिमासाहिनाग्ने
4. बाणेन

(ग) समुद्राः कति सन्ति?

1. षड्
2. सप्त्
3. अष्ट
4. नव

(घ) कति वर्षीय शिव वीरस्य विश्वासपात्रं पत्रं आदाय तोरगदुर्गं प्रयाति?

1. चतुर्दश
2. पञ्चदश
3. षोड्श
4. सप्तदंश

(ङ) प्राचीनतमः वेदः कः?

1. ऋग्वेद
2. यजुर्वेद
3. सामवेद
4. अथर्ववेद 1×5=5

14. (क) 'भवभूतिः' अथवा 'दाराशिकोहः' विषये संक्षिप्त परिचयं हिन्दी भाषायाम् लिखत। 4

(ख) 'बालकौतुकम' अथवा 'कार्यं वा साधयेम्, देहं वा पातयेयम्' पाठस्य सारं हिन्दी भाषायाम् लिखत। 4

खण्ड- 'घ'

(छन्दोऽलंकारपरिचयः)

15. (क) 1. 'संकल्पम् इति पदे कः गणः?

2. कस्मिन् गणे 'मध्य वर्णः' गुरु भवति? 2

(ख) कयोः द्वयोः छन्दसोः लक्षणं, उदाहरणम्, संगति सहित लिखतः-

वसन्ततिलका, वंशस्थ, अनुष्टुप 8

16. (अ) रिक्त स्थानानि पूरयत:-

1. .... उपमा भेदे।
2. शिलष्टै: पदैरनेकार्योभिद्याने........... इष्यते। 2

(ब) क्यो: द्वयो: अलंकारयो: लक्षणम्, उदाहरणम्, संगति सहितं लिखत:-
अनुप्रास, उत्प्रेक्षा, रूपक। 8